

ARKETİPİK BAĞLAMDA LORD RAGLAN'IN GELENEKSEL KAHRAMAN KALIBI ve METİNLERARASI GÖSTERGELER: KIRMANŞAH HİKÂYESİ ÖRNEĞİYLE

Lord Raglan's Traditional Hero Pattern and Intertexts in an Archetypal Context: The Example of Kermanshah Story

Fevziye ALSAÇ*

Öz

Arketip, bir şeyin ilk örneği ve özgün biçimi anlamında evrensel bir kavramdır. Topluların ortak hafızasında ve tüm kültürlerde varlığını ilksel imaj figürleriyle koruyan arketipler, insanda doğuştan var olan ve yaşantılarla somutlaşan ortak bilince ait şemalardır. Kahraman arketipi, toplumun ideallerini yansıtan seçilmiş bir kişiliğin kültürler üstü ortak tezahürüdür. Kahramanlık temasıyla başkahraman etrafında kültürel özelliklerle yaratılan imajlar, tüm toplumlarda evrenselleşmiş arketipik bir ilk modeli işaret eder. Anlatılarda başkahramanın Tanrı kutundan gelen soylu kimliği, olağanüstü doğumu, kahramanlıkları, toplum ve/veya sevgili için yaptığı erginlenme yolculuğu ortak bir kurgudur. Kahraman, ait olduğu toplumun kültürel değerleriyle kuşatılırken benzer tecrübelerle diğer toplumlarda da aynı ideoloji ve gelenekten doğan ortak bir kahraman kalıbı oluşur. Metinlerarası gösterge bir söylemin tema, kahraman, sembol, mesaj halinde bir ana metinden diğer metinlere/anlatılara taşınmasıdır. Bu durum ilk söylemin hatırlanması ve korunması bağlamıyla arketipik bir ifadedir. Kahraman arketipinin özelliklerini taşıyan en kapsamlı değerlendirme Lord Raglan'ın çalışmasıdır. Çalışmada Raglan'ın kahraman sınıflaması temele alınmış ve Kirmanşah Hikâyesi örneğiyle kahraman arketipinin ortak özellikleri belirlenmiştir. Kirmanşah Hikâyesi, hem kahramanlık hem de aşk konulu bir halk hikâyesidir. Kirmanşah, özelde Türk halkının idealleştirilmiş alp tipini temsil eder; genelde ise evrensel bir tema olan kahraman arketipinin ana izleklerini taşır. Kirmanşah'ın macerası, ideal kahramana ait özelliklerle halk hikâyelerindeki arketipik ve metinlerarası motifleri örneklendirir. Kirmanşah Hikâyesi, bu özellikleri temsil bakımından örnek metin olarak seçilmiş ve hikâyenin kahraman arketipini oluşturan tema şemasını metinlerarası ilişkiler yönüyle taşıdığı görülmüştür. Çalışmada Lord Raglan'ın "Geleneksel Kahraman Kalıbı" temele alınarak kahraman arketipinin destanlarda ve kahramanlık konulu halk hikâyelerinde evrensel bir imaj olması yönüne vurgu yapılmıştır. Bu durum Kirmanşah Hikâyesi örneğiyle kahraman arketipi ve metinlerarası ilgi yönüyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kahraman arketipi, Metinlerarası göstergeler, Kirmanşah Hikâyesi.

Abstract

Archetype is a universal concept in the sense of the prototype and original form of something. Archetypes, which preserve their existence in the collective memory of societies and in all cultures with primitive image figures, are schemas of common consciousness that are inherent in human beings and embodied by experiences. The hero archetype is the supracultural common manifestation of a chosen personality that reflects the ideals of a society. Images created with cultural characteristics around the protagonist with the heroic theme point to an archetypal first model that has become universal in all societies. In the narratives, the protagonist's noble identity, extraordinary birth, heroism, and his initiation journey for the society and/or lover is a common fiction. While the hero is surrounded by the cultural values of the society he belongs to, a common hero pattern emerges from

* Dr. MEB, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Elazığ/Türkiye, fevziyealsac_23@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6419-1617

the same ideology and tradition in other societies with similar experiences. Intertextual sign is the transfer of a discourse from a main text to other texts/narratives in the form of theme, hero, symbol, message. This is an archetypal expression in the context of remembering and preserving the first discourse. The most comprehensive assessment that features the hero archetype is the work of Lord Raglan. The study was based on Raglan's hero classification and the common features of the hero archetype were determined with the example of the Kermanshah Story. The Story of Kermanshah is a folk tale about both heroism and love. Kermanshah in particular represents the idealized alp type of Turkish people; in general, it carries the main themes of the hero archetype which is a universal theme. Kermanshah's adventure exemplifies the archetypal and intertextual motifs in folk tales with the characteristics of the ideal hero. The Kermanshah Story was chosen as a sample text in terms of representing these features and it was seen that the story's theme schema, which constitutes the hero archetype, was carried in terms of intertextual relations. In the study, based on Lord Raglan's "Traditional Hero Pattern", it is emphasized that the hero archetype is a universal image in epics and heroic folk tales. This situation has been evaluated in terms of hero archetype and intertextual interest with the example of Kermanshah Story.

Keywords: Hero archetype, Intertextual signs, Kermanshah Story.

Giriş

Halk edebiyatının zengin bir yapı ve içeriğe sahip edebî mahsulleri, Türk toplumunun kültürel kodlarıyla sözlü gelenekte korunarak gelecek nesillere aktarılır. Kahraman, anlatılarda ortak bir özlemin ifadesiyle benzerlerini temsil eden tip/karakter üzerinden yüceltilmiş kültürel bir imaj olarak sunulur. Anlatılarda kahraman, ait olduğu toplumun/milletin kültürel değerleriyle kuşatılırken benzer tecrübelerle diğer toplumlarda da aynı ideoloji ve gelenekten doğan bir kahraman kalıbı ezeli bir imge olarak korunur. İdeoloji, milletin bin yıllar boyunca yaşattığı ve gelecek kuşaklara aktardığı düşünce yapısıdır. Toplumun kendi ideallerini yansıttığı tanrısal figürün temsilcisi kahraman, kültürel değerlerin aktarıcısıdır. Kahraman, milletin/toplumun idealleştirdiği/idealize ettiği değerler adına kültürel geçiş aşamalarının oluşturduğu sembolik bir yolculukla macerasını tamamlar.

“Sözlü ve yazılı anlatıların fikir, ruh, kültür ve yaşayış kalıplarının yansımaları kendisini, bu yaratmaların temel dinamiğini oluşturan kahraman(lar)da gösterir. Bu tür anlatılarda ve özellikle de destan türünde, kahramanın yaratıcı tarafından verilen tüm özellikleri görüneni değil görünenin altındaki unsurları bizlere de vermektedir. Maddî unsurların tespitinden çok yaratıcının ve onun ortaya çıkardığı kahramana ait köklere dayanan özelliklerin tespitinin destan ve diğer anlatı türlerinin de daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı açıktır.” (Aktaş, 2014: 15).

Halk anlatıları; ait olduğu kültürün tarihî süreçteki duygu birikimi, idealleri, tecrübeleri gibi sosyokültürel değerleri başkahramanın biyografisiyle gelecek nesillere aktarır. Toplumların tarih, coğrafya, dil, din gibi kültürel değerlerini oluşturan unsurlar; anlatılara ortak kodlar halinde yansır. Edebî mahsuller, kültür aktarımının en yoğun olduğu ortak hafızaya ait ideallerden beslenir. Gelenek içinde bu idealler, benzer ve değişmeyen ortak arzuların sembolü haline gelir. Halkın ortak değerlerini oluşturan kültür, ataların tecrübesini gelecek nesillere aktarır. Topluma ait ortak değerler, kahramanın seçilmiş biyografisinde korunur. Toplumsal arzuların öznesi, seçilmiş biyografisiyle anlatının başkahramanıdır. Toplumsal hafızadan beslenen kahramanın kimliği, farklı kültürlerde de benzeyen ve ayrılan özellikleriyle ortak bir özleyişin/düşünüşün tezahürüdür. Kahraman arketipinde toplumların/insanlığın tanrısal kutu taşıdığına inandığı başkahraman etrafında kültürel özelliklerle yarattığı değerler, evrensel bir ifade/imaj özelliği kazanır. Bu nedenle farklı kültürlerden oluşan Doğu ve Batı medeniyetlerinin aynı paydada toplandığı bir kahraman kalıbı oluşturmak güçtür; ancak kahramanın kimliğini oluştururken belirli özellikler anlatılarda temeli oluşturur. Kahramanın soylu kişiliği, erdemli davranışları, olağanüstü kaderi, toplum ve/veya sevgili için yaptığı erginlenme yolculuğu ve yurduna zaferle dönüşü kahramanlık ideolojisine ait ortak bir biyografinin sunumudur. Lord Raglan'ın geleneksel kahraman kalıbı, konusu kahramanlık ve aşk olan Kirmanşah Hikâyesine uygulandığında

kültürel farklılıklar nedeniyle tüm kalıpların uyması mümkün değildir. Hikâyede temel kurgu kahraman arketipinin metinlerarası bağlam taşıyan seçilmiş biyografi, kültürel bellek kodları ve macera aşamalarıyla evrensellik gösterir. Kirmanşah'ın macerası, arketipik şemaların oluşturduğu mitsel-dinsel kökeniyle; yüceltilmiş bir kahramanın vasıflarını işaret eder. Mitsel-dinsel kökende yüceltilmiş kahraman, topluma/millete idealize edilmiş kahramanlık değerlerini ilham eder. Kirmanşah Hikâyesi, aşk ve kahramanlık konulu temasıyla soylu bir kahramana ait arketipsel ve metinlerarası bir biyografiyi içerir. Kirmanşah Hikâyesi efsane, masal, hikâye gibi farklı anlatım türlerinin motiflerini bütünsel bir kurgu halinde taşır. Bu durum, metnin Türk kültürüne ait anlatım ve yapı özelliklerini ihtiva etmesi açısından önemlidir. Kirmanşah Hikâyesi üzerine çalışan Ali Berat Alptekin (1999) hikâyenin beş nüshasını tanıtmış ve ayrıntılı bir değerlendirme yapmıştır. Varyantların dördü Erzurum'dan biri de Kars yöresinden derlenmiş anlatımlardır. Bu çalışmada sözlü ve yazılı kaynaklarda birçok varyantı olan hikâyenin Behçet Mahir anlatması esas alınmıştır. Çalışmanın amacı Kirmanşah Hikâyesini merkeze alarak kültürler arası bir ortaklık olan kahraman arketipinin metinlerarası yönünü değerlendirmektir.

1. Arketip Kavramı ve Kahraman Miti

Toplumların kültürel özelliklerini oluşturan inanış, dil, din, tarih, gelenek, görenek gibi değerler; millî karakterle şekillenen ortak hafızanın kodlarını taşır. Ortak tecrübelerden doğan değerler ise insanın kültür olarak benzer deneyimlerle oluşturduğu duygu ve düşünüş şemalarıdır. Ortak hafızanın yarattığı en güçlü şema/imge arketiplerdir. Arketipler, insanoğlunun benzer tecrübe ve duygularla karşılaştığında görülen tepkilerinin ortak adlandırmasıdır. Jung için arketipler, ortak bilinç dışı tarafından oluşturulan kalıtsal (anımsanan) eğilim ve düşüncelerdir. Jung, arketipleri duygusal yönleri oldukça güçlü evrensel düşünce biçimlerinin her biri şeklinde tanımlar (Bakırcıoğlu, 2012: 667). Arketipler, şema halinde insanoğlunun doğasında var olan ve yaşantılarla somutlaşan ortak deneyimlerin sürekliliğidir. “Jung’a göre arketip, kalıtımsal bir düşünce değil, fakat esas itibariyle kalıtımsal bir işleyiş tarzıdır. Bu kalıtımsal işleyiş tarzı civcivin yumurtadan çıkışına, bir kuşun yuvasını yapışına ve yılan balıklarının Bermudalara yol bulmalarına tekabül eder. Başka bir deyişle bu bir davranış kalıbıdır.” (Stevens, 1999: 52). Arketipler, insanda doğuştan getirilen kalıtımsal işleyiş biçimidir. Ruhsal süreçleri etkileyen bir mekanizma olan arketipler, davranış oluşturmada ortak bir kalıp ve örnektir. “Arketipler bilinç dışı ruhsal süreçlerin örgütlenmesinden sorumlu biçimsel etkenlerdir: Onlar davranışların ‘örnek kalıplarıdır.’” (Jung, 2004: 32). Arketipler insan ruhundaki ezeli imgelerdir. İnsanın davranış, eylem ve karakterini belirleyen/tamamlayan ilksel bir figür olan arketiplerin kesin bir sayısı yoktur; en bilinenleri anne, kahraman/aşama, gölge, self, anima-animus, yüce birey arketipleridir. Burada konuyla ilgili sadece kahraman arketipi ele alınacaktır.

Arketipler içinde kahraman arketipi, evrensel bir imaj halinde ortaya çıkar. Ortak hafızanın kodlarını temsil eden kahramanlar aracılığıyla metinlerde benzer özelliklere sahip idealleştirilmiş/idealize edilmiş arketipik figürler yaratılır. Kahraman arketipi, evrensel bir figürdür; kahramanlık ve kutsallık içeren ideal insan/toplum teması tüm insanlık için bir varoluş göstergesidir. Epik ve mitik anlatılarda görülen benzerlikler üzerinden ortak bir kahraman kalıbı/modeli oluşturma çalışmaları bazı bilim insanları tarafından geliştirilmiş ve karşılaştırmalı metin tahlillerinde kullanılmıştır. İlk olarak Alman bilim insanı Johann Georg von Hahn, mitik ve epik anlatılarda kahramanların hikâyelerindeki benzer motiflerden hareketle ortak bir kahraman modeli oluşturmayı dener. On dört anlatıyı inceleyen Von Hahn, kahramana ait ortak özellikleri on altı madde olarak oluşturur. Daha sonra Otto Rank, yapısal yöntemi kullanarak kahramana ait on iki maddelik bir biyografi geliştirir. Rank, bu süreci kahramanın doğumundan kral olmasına kadarki basamaklarla aktarır. Eric Hobsbawn ise kahraman kalıbını eşkıya anlatmalarına uyarlamıştır. Hobsbawn, farklı milletlere ait haydut

veya kaçak anlatmalarındaki kahramanların özelliklerini dokuz başlık altında toplar. Bu çalışmaların devamında en kapsamlı biyografi Lord Raglan tarafından geliştirilen kahraman kalıbıdır.

2. Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Kirmanşah Hikâyesi

Lord Raglan tarafından belirlenen “Geleneksel kahraman kalıbı” Batı ve Orta Doğu kaynaklı metinlerin incelenmesiyle varılan ortak kalıpların/maddelerin sistemleştirilmiş hâlidir. Raglan, anlatılarda ortak gördüğü aşamaları 22 madde olarak belirlemiştir.

“Lord Raglan, bir bölümü mitik, bir bölümü dini ve bir bölümü de epik kahraman anlatılarından 18 kahraman anlatısını, tespit ettiği 22 madde etrafında karşılaştırır. Raglan, bu kalıbı belirlerken bu anlatıların tamamının ya tek bir kaynaktan çıkmış olabileceğini ya da aslında birinin gerçek diğerinin ise onun uyarlaması veya eş metinleri olabileceğini ortaya koymak istemiş, hatta buradaki sayının artabileceğini de vurgulamıştır.” (Tuna, 2018: 209).

Raglan, incelediği metinler üzerinden yaptığı değerlendirmeye ortak motiflerin; anlatı kahramanlarının mitik, dinî ve epik macerasının merkezinde toplandığını belirtir. Bu durum anlatılar için aynı kökten/düşünceden gelme bağlamıyla metinlerarası bir göstergedir. Raglan'ın kalıbında yer alan maddeler şunlardır: 1. Kahramanın annesi soylu bir bakiredir. 2. Babası bir kraldır. 3. Baba çoğunlukla kahramanın annesinin yakın bir akrabasıdır, fakat 4. Kahramanın anne rahmine düşüş şartları olağan dışıdır ve 5. Kahraman aynı zamanda bir Tanrı'nın oğlu olarak kabul edilir. 6. Çoğunlukla baba tarafından, onu öldürme girişiminde bulunulur, fakat 7. Kahraman gizli bir yere gönderilir ve 8. Uzak bir ülkede evlat edinen bir aile tarafından büyütülür. 9. Kahramanın çocukluğu hakkında bize hiçbir şey anlatılmaz, fakat 10. Kahraman yetişkinlik çağındayken, gelecekte kral olacağı yere gider. 11. Kahraman; Kral, dev, ejderha veya vahşi bir hayvana karşı zaferden sonra, 12. Çoğunlukla kendisinin selefinin kızı olan bir prensesle evlenir, ve 13. Kral olur. 14. Bir süre herhangi bir hadise olmaksızın ülkeyi yönetir ve 15. Kanunlar yazar fakat, 16. Daha sonra kahraman tanrıların ve/veya halkının sevgisini kaybeder ve 17. Tahttan ve şehirden uzaklaştırılır. 18. Kahraman esrarengiz bir şekilde ölümle tanışır. 19. Çoğunlukla bir tepenin üzerinde ölür. 20. Çocuklarından hiçbiri, eğer varsa, onun yerine tahta geçemez. 21. Kahramanın vücudu gömülmez, fakat buna rağmen, 22. Kahramanın gömülü olduğu kabul edilen bir veya daha fazla kutsal mezarı vardır. (Raglan, 2003: 278-279). Raglan'ın bu başlıklarla yaptığı sınıflama, zengin ve geniş bir kahramanlık kalıbı değerlendirmesidir. Türk dünyası araştırmacıları da bu kapsamda birçok metinde bu yöntemi kullanmıştır. Bu değerli çalışmalar başka makalelerde detaylı bir şekilde anlatıldığı için burada tekrar edilmeyecektir. Türk Dünyası metinleri incelendiğinde çalışmalarda maddelerin hepsinin uyduğu bir metin henüz görülmemiştir. Bu sonuç, anlatı kahramanının belirgin özellikler dışında kültürel özelliklere bağlı olarak değişiklik göstermesinden kaynaklanmaktadır. Kirmanşah Hikâyesinin ‘Geleneksel kahraman kalıbı’na uyan maddeleri şunlardır:

2.1. Kahramanın Annesi Soylu Bir Bakiredir

Raglan'ın belirlediği ilk madde kahramanın şeceresi üzerine bir değerlendirmedir. Anne ve babanın soylu kimliği yüceltilmiş bir kahraman işlevini sağlar. Kirmanşah Hikâyesinde kahramanın annesinden çok fazla söz edilmez. Zöhre Banu, Tiflis padişahı Hurşut Şah'ın eşidir. Olay örgüsünün akışında erdemleriyle soyluluk kazanan güçlü bir kadın rolü çizilir. Türk kadınının toplumsal bir özellik olarak anne kimliğine bağlı erdemli, soylu kadın figürü, kutsanmış ve yüceltilmiş bir kimliktir. Hikâyede anne, koruyan kimliğiyle oğlunun yardımına koşar. Hz. Hızır, Kirmanşah'ın annesi Zöhre Banu'nun rüyasına girer ve Kirmanşah'ın geleceğini annesine haber verir. Yaralı olan Kirmanşah'ı annesi Zöhre Banu bulur ve oğlunu

eve götürür. Hikâyenin bu bölümünde hem anneliğiyle hem de eş kimliğiyle yüceltilen soylu bir kadın portresi çizilir.

2.2. Babası Bir Kraldır

Kahramanın babası Tiflis padişahıdır. Kral, Batı toplumunda hükümdarlık sıfatıdır. Şah tamlaması Doğu kültürüne ait olan bir unvandır; liderlik ve soyluluk nişanesidir. Kahramanın anne ve babasının kimliği Tanrısal gücü temsil eden mitik bir temadır. “Kevn-i mekân içinde, gök kubbe altında, Şiraz toprağında, Tiflis vilayetinde Hurşut Şah isminde bir hükümdar eyleşirdi.” (Alptekin, 1999: 131). Hurşut Şah, kahramanın şeceresinde önemsenen bir özellik olarak soylu ve kut sahibi bir aileden gelme ilkesiyle geleneksel kahraman kalıbına uyar. Kahramanın soyunun yüceltilmesi tüm toplumlarda korunan bir özelliktir.

2.3. Baba Çoğunlukla Kahramanın Annesinin Yakın Bir Akrabasıdır

Hikâyede kahramanın anne ve babası arasında bir akrabalıktan söz edilmez. Türk kültürünün ayırıcı özelliğiyle anlatı, kahraman merkezli ilerler. Arketipsel imajda kahramanlık teması güçlendirilerek diğer ayrıntılara girilmez.

2.4. Kahramanın Anne Rahmine Düşüş Şartları Olağan Dışıdır

Türk halk edebiyatı anlatı türlerinde asıl kahraman, genellikle çocuksuzluk motifiyle şekillenen olağanüstü bir doğumla dünyaya gelir. Çocuğu olmayan kişi ise genellikle bir padişah veya beydir. Kirmanşah Hikâyesi de çocuksuzluk motifiyle başlar. Tiflis padişahı Hurşut Şah'ın çocuğu olmaz. Hurşut Şahla baş veziri derviş kılığına girerek Hurşut Şah'ın derdine derman aramak için Tiflis'i dolaşır. İki dost, Tiflis'in dışında iki dağ arasında akan suyu seyrederken Hz. Hızır'la karşılaşır. Hz. Hızır, Hurşut Şah'a derdinin dermanını söyleyeceğini ancak yedi şartı yerine getirmesi gerektiğini söyler. Şah, şartları kabul eder ve Hz. Hızır gözden kaybolur. Böylece kahramanın sıradan insanlardan farklı olacağı doğmadan önce vurgulanmış olur. Hz. Hızır'ın ileri sürdüğü şartlardan altısını yerine getiren Hurşut Şah'ın dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat sonra bir oğlu olur. Bu şartlar fakirlere yardım, açların doyurulması, çıplakların giydirilmesi gibi paylaşım dayanan ritüellerdir. Hz. Hızır'ın yedinci şartı çocuğa ismini kendisinin vermesidir. Ülke meclisi toplanır, dört yaşına giren çocuğa isim koymak isterken Hz. Hızır gelir ve çocuğa Kirmanşah ismini koyar. Kahramanın dünyaya gelişi olağanüstü bir şekilde Hz. Hızır motifiyle gerçekleşir.

2.5. Kahraman Aynı Zamanda Bir Tanrı'nın Oğlu Olarak Kabul Edilir

Türk kültüründe kahramana tanrısal özellikler yüklenir ve kahramanın/hükümdarın Tanrı kutunu taşıdığına inanılır. Eski dönem Türk inanç/inanış sisteminde “kut” kavramı ve Hakanlar/ülke yöneticileri (Batı kültüründeki krallar) Dünya milletlerinin mitolojilerine bakıldığı zaman ortak bir nokta olarak tanrısal simgecilik de denilen, kutsal olan bir nesne ya da kişide kutsalın tezahürünü ya da kutsal bir varlık ile bunları özdeşleştirme durumunu gözlemek mümkündür. Eski Türklerde hakanlar, kimi zaman Tanrının temsilcisi, kimi zaman da oğlu yerindedir. Öyle ki hakanlar bazen tanrıya benzetilir, onların tanrıdan geldiğine ve onun gibi tek olduğuna inanılır. Eski Türklerde, hakana tanrı kutu ya da idi kut adı verilir. Kut, saadet, değer, baht, uğur anlamına gelir. Kağan'a kutu veren de Gök Tanrı'dır. Hakandaki kutsallık özelliğinin tanrısal bir hak olarak kendisine verildiğine inanılır. Eski Türklerde kut'a ulaşabilmek için bütün hakan sülalelerinin soyları yüceltilerek bir toteme veya Tanrı'ya bağlanır (Tuna, 2018: 212). Gök Tanrı'dan alınan kut, yüceltilmiş bir kahraman arketipinin mitolojik kökten beslenen inanış sistemidir. Kirmanşah, biyografisi ve olağanüstü özellikleriyle kut inancından gelen yüceltilmiş değerlerin temsilcisidir. Kirmanşah Hikâyesinde olağanüstü doğum motifiyle başlayan öykü, kahramanın Tanrısal gücün temsilcisi olan Hz. Hızır vb. güçler tarafından korunması, kahramanlık erkini ve gücünü kendinde toplaması Tanrı'dan alınan kut inanışının somut örneğidir. Hikâyede Raglan'ın

kahraman kalıbında yer alan üç madde bulunmaz. Bu maddeler: 6. Çoğunlukla baba tarafından onu öldürme girişiminde bulunulur, 7. Kahraman gizli bir yere gönderilir: 8. Uzak bir ülkede evlat edinen bir aile tarafından büyütülür' şeklinde devam eden üç başlık olay örgüsünde yer almaz.

2.6. Kahramanın Çocukluğu Hakkında Bize Hiçbir Şey Anlatılmaz

Kültürel bir imgelem olan kahramanın doğumu arketipik bir temayla olağanüstü bir atmosferle üzerinde durularak anlatılan bölümdür. Bu düşüncede kahramanın millet nazarında tanrısal kutun sahibi olarak yüceltilmesi inancı da etkilidir. Türk anlatılarında kahramanın çocukluk dönemi hakkında ayrıntılı bilgi verilmez; on dört, on beş yaş dönemine kadar geçen hayatı, kalıp ifadelerle ve zamansal bir geçişle verilir. On dört, on beş yaş aralığı; erginlenme, kahramanlık gösterme ve ad alma dönemidir. Hikâyede kahraman adını dört yaşındayken özel bir törenle Hz. Hızır'dan almıştır. Kirmanşah on dört yaşına geldiğinde aklı ve gücüyle herkesin hayran olduğu bir çocuk olmuştur. Önemli olaylar kahramanın yetişkinlik/gençlik döneminde olur. Doğum, ad alma, kahramanlık gösterme çağı ideal kahramanın arketipik özellikleridir. Olay örgüsünde kahramanın fiziksel ve ruhsal gelişiminin yoğun olduğu biyografik döneme ve bu dönemdeki aşamalara/ritüellere özel bir değer verilir. Ritüel gelişmelerin/dönüşmelerin olmadığı dönemler ise anlatıda verilmez.

2.7. Kahraman Yetişkinlik Çağındayken, Gelecekte Kral Olacağı Yere Gider

Beşinci maddeden on birinci maddeye kadar olan bölümler, Türk halk hikâyelerinin genel yapısında olduğu gibi bu hikâyenin olay örgüsünde de bulunmayan motiflerdir. Başka diyarlara yapılan yolculuk, kahramanlığın ve erginlenme ritüelinin tamamlanması amacıyla yapılır. Kirmanşah Hikâyesinde ve Türk kahramanlık anlatılarında, başkahraman; kahraman arketipinin idealize edilmiş davranış ve tutumlarıyla en tehlikeli bölgelere kadar gider. Burada düzeni sağladıktan ve zafer kazandıktan sonra ana yurduna kazanımlarla ve ödülle geri döner.

2.8. Kahraman; Kral, Dev, Ejderha veya Vahşi Bir Hayvana Karşı Zafer Kazanır

Maceranın bu aşaması kahramanlığın gösterildiği yolculuk aşamasıdır. Tanrısal kutun temsilcisi kahraman, olağanüstü güçleriyle ezeli bir biyografinin ölümsüz karakteridir. Kahramanın olağanüstü güçleri doğumundan başlayarak onun yanında bulunan 'yüce birey' arketipiyle bağlantılıdır. "Hazreti Hızır, dört yaşındaki çocuğu iki bacağının arasına aldı. Hepsini durdu seyrediyordu. Okuyup üfirdi, avsunladı, aç ağzım yavrim diye yutturdu. Üç defa dalını, üç defa göğsünü sığadı. Ey şahım -dedi- bundan sonra bu çocuğün dalını yere getiren heç bir fert olmayacak -dedi ve bu çocuğün adını Kirmanşah göydüm." (Alptekin, 1999: 141). Hz Hızır, kahramana ad koyarken kahramanın gelecekte sahip olacağı tıslımları da haber verir. Yeryüzünde onu hiç kimsenin yenemeyeceği kehanetinde bulunur. On dört yaşına geldiğinde zeki ve güçlü bir çocuk olan Kirmanşah, Tiflis halkı arasında şöhrete kavuşur. İlk macerasına başlamak için bekleyen Kirmanşah'ı Yemen'den gelen bir bezirgân, padişah kızından haber vererek maceraya çağırır: "Ben Yemenliyim, Yemen Padişahı'nın bir gızı var senede beş yüz pehlivan, yurdun her diyarından toplanır. Beş yüzünün de sırtını yere getirir, yıkar. Heç, yıkan şimdiye gader bulunmadı. Eğer bu deliganlı, guvvetli ise, Yemen Sultanı'nın kızını de getsin, yıksın, ben de emennah diyim. Her horoz, gendi çöplüğünde öter. Bunun kanatları, Tiflis'te şaggıldar. Eğer yiğit ise, guvvetli ise, gızı yıksın ben inanim." (Alptekin, 1999: 143). Kirmanşah, Yemen padişahının kendisiyle evlenmek isteyen yiğitlerin canına kast eden kızına karşı zafer kazanır. Kirmanşah, etik alana ait değerler bilinciyle senede beş yüz yiğidin ölmesini kabullenemez. Hz. Hızır da bunun üzerine Kirmanşah'a kendisine zor zamanlarında yardımcı olması için bir kement verir. Kirmanşah, Hz. Hızır'ın verdiği kemendin yardımıyla kızın sarayına girer. Üç cariyeyi uyandırmadan ilerleyerek

üçüncü odada Yemen padişahının kızını bulur. Ona bir şey yapmaz; sadece kızın odasını dağıtır. İkinci gece de aynı şekilde odaya girer. Üçüncü gece kızı yanaklarından öper, parmağındaki hatem yüzüğü çıkarıp alır ve sonraki gün güreşte kızı yener. Sadece kendisini yenen bir yiğitle evlenebileceğini söyleyen Yemen padişahının kızı, Kirmanşah'la evlenmek ister; ancak Kirmanşah senede beş yüz yiğidin şehit olması karşısında kahramanlık idealindeki sorumlulukla mücadeleye girmiştir. Bu yüzden bu teklifi kabul etmeyip padişah kızını, atına seysis olarak yanına alır ve onunla birlikte Tiflis'e döner. Kirmanşah, kutsal güçlerin de yardımıyla ilk sınavını başarıyla tamamlar. Türk kültürünün şekillendirdiği kahramanın sosyal statüsünü belirleyen vaka halkası, ilk kahramanlık gösterisidir.

Türk halk hikâyelerinde kahramanlığın ardından eş/sevgili için bir macera izlenir. Kirmanşah, Mahperi'yi rüyasında görüp âşık olduktan sonra Herat'a doğru yolculuk yapma kararı alır. Herat şehri gidişin yedi yıl, gelişin yedi yıl sürdüğü bir zaman dilimiyle on dört yıl uzaklıktadır. Kahramanın ailesi, bu nedenle tek çocuklarının bu yolculuğa çıkmasını istemez. Hikâyenin devamında Hz. Hızır, Hurşut Şah'ın rüyasına girer ve beklenen izin alınır. Bu yolculuk büyük mücadelelerle geçer. Hz. Hızır, Kirmanşah'a yardım eder ve Kirmanşah, ejderhayı öldürür. Ardından bir aylık yol gidip aslanı ve kaplanı öldürür. Kirmanşah böylece yoluna devam ederken Goca Arap, Remilciden Kirmanşah'ın yirmi bir gün sonra gelip kendisini yeneceğini öğrenir ve yedi yola on dört bin atlısını gönderir. Kirmanşah, Goca Arap'ın yardımcısı Mecal Vermez'i bir yumrukla korkutup kaçıtır. Goca Arap kendisini güreşte yenen Kirmanşah'ı evlatlığa alır; atı Karakaytaş'ı da Kirmanşah'a verir. Kirmanşah tekrar yola çıkar, yolculukta kahramanın yardımcısı yine Hz. Hızır'dır. Herat'ta Ağ Dev, Mahperi'yi kaçıtır Kaf Dağı'na götürür, Mahperi de Kirmanşah'ın amca oğulları gibi kuleye hapsedilir. Kirmanşah, kırk gün sonra Herat'a varır ve devin Mahperi'yi kaçırdığını öğrenir. Adil Han yanına kırk yiğidini alır, Kirmanşah ve Yemen padişahının kızıyla üç gün üç gece yola giderler. Hz. Hızır tekrar karşılama çıkar ve Kirmanşah'ı alarak yola devam eder. Bu bölüm hikâyede Hz. Süleyman dönemine gidilen sınavlar aşamasını içerir. Kirmanşah, kutsal mesajı bulur ve okuyarak yoluna devam eder. Kirmanşah, Mahperi'nin kapalı kaldığı kuleye Hz. Hızır'ın verdiği kementle tırmanır ve iki sevgili birbirine kavuşur. Ardından devi öldürmeye gider, uyuyan devi bulur. Tığ-ı Hatt'ın üzerinde İsm-i Azam duası yazılıdır ve bu sayede Kirmanşah düşmanlarından ve büyülerden korunur. Kirmanşah'a tuzak kuran amca oğulları onu yaralarlar ve devden parçalar alıp memleketlerine dönerler. Mahperi ve Kirmanşah, Tiflis'e gelirler. Mahperi, yaralı olan Kirmanşah'ı iyileştirmek için süt aramaya gider. Bilmeden Zöhre Banu'nun has bahçesine gelmişlerdir. Bu sırada Zöhre Banu, oğlu Kirmanşah'ı bulur ve eve götürür. Karakaytaş ise eski sahibi Goca Arap'ın evine döner. Sütü bulup Kirmanşah'ı bıraktığı yerde bulamayan Mahperi, intihar eder. Mahperi'yi bulan değirmenci ondan kendisinin evladı olmasını ister. Mahperi'nin değirmencinin evladı olmayı kabul etmesinden sonra değirmencinin evine büyük bir bereket gelir. Mahperi, uyanırken yanında gördüğü bir küp altını değirmenin altından çıkartır ve saraylar yaptırır. Sarayların kapısına da "Kirmanşah'ın ruhuna bir Fatiha oku." yazısını astırır. Kirmanşah'ın atı Karakaytaş, eski sahibi Goca Arap'a gidince Goca Arap, oğlu saydığı Kirmanşah'ı Ahmed Şah'ın oğullarının öldürdüğünü zannederek Horasan'a savaş açar. Horasan, Tiflis'ten yardım isteyince iyileşen Kirmanşah, Horasan'a gider. Durumu anlatır ve iki ülke arasındaki savaşı bitirir. Goca Arap da Kirmanşah'ın hainlik yapan amcasının iki oğlunu öldürür. Kirmanşah Hikâyesinde Mahperi'yi bulma yolculuğu sırasındaki zorlu sınav aşamaları kahraman arketipinin inanışlarıyla ezeli bir temadır. İnanış ve inançlar kahraman kalıbının motiflerini belirler. Türk kahramanlık anlatılarında yüceltilen kahraman gücünü tanrısal kuttan alır. Hz. Hızır ve pirlere koruması, Hz. Süleyman kıssası vb. motifler yüceltilmiş kahraman arketipine bağlı motiflerdir. Kahraman arketipinde olağanüstü gücün sahibi kahraman, metaforik bir gücün somut örneğidir. Kadim bilgelik, kahraman arketipinin ortak söylemidir. Bu basamak evrensel olan kahraman arketipinin temelini oluşturan bir işleve sahiptir.

2.9. Çoğunlukla Kendisinin Selefinin Kızı Olan Bir Prensesle Evlenir

Kahraman rüya yoluyla aşkına bade içtiği Mahperi'ye zorlu bir sınavlar basamağından geçerek kavuşur; ancak Mahperi'nin babası ile Kirmanşah arasında bir düşmanlık yoktur. Kirmanşah Hikâyesinde olağanüstü yolculuğun ve başarının amacı sevgiliye/eşe kavuşmaktır. Kirmanşah'ın Herat yolculuğu, uzun ve zorlu bir süreçtir. Yolculuk aşamaları devlerle, canavarlarla ve rakiplerle mücadelenin olduğu olağanüstü bir maceradır. Kirmanşah, on sekiz yaşına girdiğinde rüyasına Kırklar girer ve birincisi Allah, ikincisi Pir, üçüncüsü Herat'taki Adil Han'ın kızı Mahperi Han adına Kirmanşah'a bade içirirler. Pir, iki parmağı arasından Kirmanşah'a Mahperi'yi gösterir. Aynı şekilde Mahperi'nin rüyasına giren pirlere ona da Kirmanşah'ın elinden bade içirir. Kirmanşah, Tiflis'te; Mahperi, Herat'ta baygın düşer. Kirmanşah'ı uzun süre uyandıramazlar. Onu uyandırmak için bir âlim getirirler. Âlim Kur'an'a bakarak Kirmanşah'ın sevdalandığını söyler ve Kirmanşah, on dört saat sonra uyanır. Aynı şekilde uyandırılmayan Mahperi'nin yanına gelen âlim de Kur'an'a bakar ve Mahperi'nin sevdalandığını söyler. Mahperi'nin babası Adil Han, kızına sevgilisi gelince kendisini onunla evlendireceği sözünü verir. Maceranın sonunda Herat hükümdarı Adil Han, kızını Kirmanşah'a verir.

2.10. Kral Olur

Hikâyede kahramanın tahta oturmasından bahsedilmez. Sevdiğine kavuşan kahraman, yurduna geri döner; olay örgüsü kırk gün kırk gecelik toy ile tamamlanır. Koca Arap, Kirmanşah ve Yemen padişahının kızı; Mahperi'yi bulmak için yola çıkar. Mahperi saraylar yaptırmış; kapılarına da yazı yazdırmıştır. Sarayların kapısında asılı duran yazıyı okuyan Goca Arap ve Yemen padişahının kızı, Mahperi'yi bulur. Mahperi'nin bulunduğu haberi Tiflis'e ulaştır ve Tiflis'te büyük bir sevinç yaşanır. Mahperi, düğün için Tiflis'e götürülür. Herat şehrine ve babası Adil Han'a müjdeli haber gönderilir; burada da eğlenceler yapılır, yemekler dağıtılır, kurbanlar kesilir. Toy eşliğinde Kirmanşah ve Mahperi birbirine kavuşur. Sonuçta maceranın başlangıç noktası olan ana yurda/vatana zaferle dönülür. Ana yurt, kahraman için var oluş eylemini gerçekleştirme idealidir. "Yurt/vatan, insanın tinsel varoluş alanlarını besleyen bir ana gibidir. Huzur, sevgi ve merhametin sınırsızca yaşandığı kutsal topraklar, kendilik bilincini kurmanın ölümsüz mekânıdır." (Şenocak, 2011: 620). Kahramanın yurduna dönüşü, başarı ve zaferle tüm toplum/halk için kutlu bir paylaşımdır. Huzur ve sevginin simgesel karşılığı besleyen ve koruyan ana yurttur. Türk destan ve hikâyelerinde kahramanın etrafında gelişen kahramana ait özellikler kültürel değerlerle birlikte verilir. Raglan'ın kalıbında on dördüncü maddeden sonraki başlıklar kahramanlık arketipinin dışına çıkarak zorlu sınavların olduğu bir sürece doğru evrilir. Kirmanşah Hikâyesinde olay örgüsü, kahraman arketipinin yükselttiği/yücelttiği ideal hükümdar/kral/tip bağlamıyla zirvede bir zafer ve toyla tamamlanır. Bu sonuç evrensel olarak tüm anlatılarda ortak bir ifade kazanır.

3. Kahraman Arketipi, Metinlerarası Göstergeler ve Kirmanşah Hikâyesi

Kahraman arketipi, tipolojik veya kalıp özelliklerle yaratılmış bir biyografinin ilksel figürüdür. İnsanoğlunun romantizm akımının duygusal ve düşünsel bağlamıyla yarattığı kahraman arketipi, fonksiyonel bir figürdür. Evrensel bir imaj olan kahraman arketipi, farklı coğrafyalarda ve zaman dilimlerinde toplumsal ihtiyaçtan doğan ortak bir özlemin metinde/anlatıda kurgusal ifadesidir. Kahraman arketipi; yitlik anne imgesiyle aranan, özlenen ve ihtiyaç duyulan yaşamsal ihtiyaçtır. "Kahramanlar genelde gezginlerdir ve gezginlik asla nesnesini bulamayan bir arzunun, yitlik anneye duyulan bir özlemin sembolüdür." (Jung, 2015a, 20). Kahraman yaratma ihtiyacı, tüm toplumlarda ortak bir arzunun şekillendirdiği ideal bir modelin anlatılar aracılığıyla korunmasıdır. Edebî metinlerde ve halk anlatılarında

ortak arzularla benzer bir kahraman yaratımı metinlerarası ilgi yönüyle evrensel bir temadır. Metinlerarası ilgi; anlatılarda/metinlerde tema, tür veya yapının oluşturulmasında ortaklık ve etki/etkilenme bağlamıdır. Metinlerarasılık, “iki ya da daha fazla metin arasındaki ortak birliktelik ilişkisi, yani, biçimsel olarak ve çoğu zaman, bir metnin başka bir metindeki somut varlığı” (Aktulum, 1999: 93) şeklinde tanımlanır. Bir metnin/temanın başka bir metinde somut çağrışımlarla yeniden doğuşudur. Çeşitli formların birbiriyle olan bağlantısı olan metinlerarasılık, yeniden anlatım/yazma biçimidir. “Her metin bir söylem olup vurgu, sembol, derinlik ve konu açısından anlatmaya dayalı türlerin kesiştiği bir merkezi temsil eder. Merkezde birleşen benzerlik ve ortaklıklar da, edebî eserlerin metinler arası bir ilişki ile yeniden üretildiklerini gösterir.” (Şenocak, 2014: 479). Yeniden üretilme; vurgu, sembol ve derinlik aracılığıyla hatırlama ve çağrışımlarla söylemi güçlendirir. Hatırlama, her metinde unutulmayı önleyerek metinlerarası söylemi güçlendirir ve metnin merkezinde sunulan toplumsal ideolojiyi sunar. Edebî eserler, metinlerarası ilişkiler/göstergeler bağlamıyla yeniden üretilir ve etkileşim/etkileşme aracılığıyla anlatılar arasında anlamsal çağrışım sağlanır. Yazınsal bir çözümleme biçimi olan metinlerarası/metinlerarasılık kavramı; taklit, öykünme ve yinelemelerle anlatılar arasında ortak bir kökenden/söylemden yaratılan/türetilen motifi, kahraman kalıbını ve temaları ilham eder.

“Yazınsal olanın özünde bir yineleme, yeniden üretme, alıntılama özelliği zaten bulunmaktadır. Alıntı, çoğu zaman gerçeklikten bir kesiti yazınsalın alanına taşımak için aracılık rolü üstlenir. Buna göre metinlerarasılık yazınsal olandan bağımsız bir yapı olarak söz etmeye olanak sağladığı gibi, yazınsalı gerçekliğe bağlayan bir kullanım olarak da karşımızda durmaktadır. Bir aracılık rolü oynar.” (Aktulum, 2018: 241).

Her metinde, bir metinlerarası bağlamla ‘sınırsız bir metin alanı’ oluşturulur ve bu şekilde diğer metinlerle kahraman ve tema ortaklığı kültür-aşırı olarak dönüşür. Metinlerarası göstergeler, bir ‘ana metin’ ile ‘gönderge metin/metinler’ arasındaki kültürel ortaklığın korunmasıdır. Metinlerarasılık “ayrışık unsurları, bir başka deyişle başka metinlere ait parçaları tutarlı bir bütün oluşturacak biçimde bir araya getirmek, onları düzenleyerek aralarında uyum sağlamak, böylelikle yeni bir metin ortaya çıkarmak.” (Aktulum, 2004: 304). Metinlerarası göstergeler, insanoğlunun sanatsal faaliyetlerle yaratılış doğasındaki özlemleri benzer şekillerde ifade etmesi durumudur. “Birbirinden çok habersiz yaşayan toplumlarda görülen ortak davranışlar, yöresel ve kültürel renklerinden soyutlanınca kökende aynı olan davranış örüntüleri çıkıyor ortaya.” (Gökeri, 1979: 10). Benzerlik ve ortaklık ilgisi, kültürel yaratımlarla ortak özleyişin özne-nesne bağlamıyla ifade edilmesidir.

Kahraman arketipi, benzer ideallerin kişileştirdiği ilk modelin anlatılarda korunmasıdır. Edebî anlatımlarda kültür kodlarıyla mitik ve dinsel kökendeki ilk model, ortak özelliklerle hafızada korunur. Kahraman arketipi, mitsel ve dinsel kökenin yarattığı kutsallık bağlamıyla tüm arketiplerin temelini oluşturur. Indick’in dediği gibi;

“Mitolojik kahraman benliğinin başlıca simgesidir. Kahraman yalnızca bir arketip değildir. O, merkezi arketiptir. Kahraman arketipi tek bir kavram içine sığdırılamayacak kadar geniştir, çünkü diğer bütün arketipler benliğinin farklı kısımlarını temsil ederken, kahraman benliğinin kendisidir. Arketiplerin hepsini bir araya getiren odur.” (2011: 133).

Kahraman arketipinin işlevi, diğer arketipleri içine alan merkezi bir roldür. Macera, tüm kahramanlar için ortak aşamalardan oluşan bir arayış yolculuğudur. Kendini ve amacını öğrenerek macerayı tamamlama edebî bir tema olan ‘kahramanın sonsuz yolculuğu’ olarak kahraman arketipinde tezahür eder. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*’nda Campbell, sözlü geleneğin ve yazılı edebiyatın değişmeyen temasının ‘kahraman miti’ olduğunu belirtir. Campbell’e göre dünya mitolojilerinde, masal, efsane gibi anlatılarda ortak bir sembol ve motif halinde aynı öykü sonsuz çeşitlilikte yenilenerek devam eder. Kahramanın macerası monomitin çekirdeği olarak ‘ayrılma-erginlenme-dönüş’tür. Bir kahraman bilinen dünyadan çıkıp doğüstü güçlerle karşılaşabileceği gizemli bir alana yolculuk gerçekleştirir. Doğüstü

mekânda, tılsımlı güçlerle karşılaşılır ve büyük bir zafer elde edilir. Kahraman bu gizemli ve zorlu maceradan benzerleri üzerinde üstünlük sağlayan bir güçle ve liderlikle döner. (Campbell, 2010: 42). Aşama, kahraman ve monomitos kavramları ortak bilinçdışının üretimleri olan özdeşliklerdir. Aşama kaydetmek için ayrılma zorunlu bir seçimdir. Birlikte dönülen ödül, psikolojik ve sosyal açıdan değişimi sağlayan bir kazanım ve değerdir. Olay örgüsüne yön veren gelişim süreci, kahramanın benlik yolculuğunu tamamlaması üzerinedir. Toplumun/kahramanın erginlenme/tamamlanma ritüeli, yeniden doğuş odaklı kahramanlık imajıdır. Kahraman yaratma ihtiyacı insanın iç dünyasını duygu-duyuş açısından içeren davranış ve tutumların somut şeklidir.

“Çok eski zamandan beri kahramanlar kendilerinden daha büyük bir şey için yaşamışlardır. Onlar ülkeleri için, tarih için, aileleri için, prensipleri için, sevgi için, ya da Tanrı için yaşamışlardır. Güdülerini, amaçları farklı olabilir, ama kahraman olarak tanımlananlar aşkın bir görev yapar, sadece kendilerine değil, dünyaya da yenilenmiş bir yaşam getirirler.” (Pearson, 2003: 164).

Kahraman figürü/arketipi, insan doğasının kendini ifade etme ve hissediş yönünü kapsar. Destan, masal, halk hikâyesi gibi metinler arkaik bir kültürden doğan kahraman arketipini edebî bir tema olarak işler. Kahraman imgesi, toplumun/milletin ideal toplum/insan/dünya ihtiyacından doğan evrensel ve arketipik bir sonuçtur. İdeler, değişmeyen tüm zihinlerde aynı çağrışıma sahip ortaklıklardır. Kahraman arketipiyle mitsel ve dinsel bir figürle kutsallık taşıyan, özlenen ve beklenen kahraman veya toplum idealize edilir. Anlatılarda kültürel kimliğe bağlı olarak değişen motiflere karşın temelde aynı orijinal imajın yarattığı tanrısal güçten beslenen yüceltilmiş ve seçilmiş bir kahraman vardır.

Raglan'ın geleneksel kahraman kalıbı için yaptığı tespitler genel olarak bütün anlatı kahramanlarına uyabilecek bir kalıp değildir; ancak belirgin maddeleri her anlatıda görülen ortak benzerlikler gösterir. Geleneksel kahraman kalıbında soyluluk, Tanrısal gücün sahibi ve temsilcisi olma, kahramanlık gösterme ve lider/hükümdar olma özellikleri, soylu bir prensesle evlenme ana izleklerdir. Raglan'ın Batı ve Orta Doğu kültürüne ait incelediği on sekiz anlatıdan hareketle yarattığı kahramanlık kalıbında belirttiği özellikler soylu ve yüceltilmiş bir kahraman imgesiyle genellenebilir. Kahramanlık kalıbında on dördüncü maddeden sonraki biyografi özellikle kahramanlık konulu anlatıların ana temasına uymaz. Raglan'ın kalıbında kral olduktan sonra trajik bir öyküyle halkının desteğini kaybeden ölüme mahkûm bir kahraman figürü çizilir; oysaki anlatılarda kahramanlık teması büyük bir zafer imgesiyle kahramanın kişiliğinde ölümsüzleştirilir. Kahraman arketipi, mesajları ve motifleriyle metinlerarası bir bağlam taşır. İdeal kahraman arzusu, kültür-aşırı kavramıyla farklı kültür ve coğrafyalarda ortak bir tema olarak metinlere aktarılır. Kültür-aşırı kavramı insanlığın ortak ürünleri anlamında kullanılır; ve evrensel imajların alanı olma ilkesiyle metinlerarasıdır.

Karşıt güç, değer ve kişiler dünyasıyla mücadele kahramanın zaferiyle sunulur; bu durum kültürlerarası bir ilgiyle insanlığın ortak temasıdır. Halk anlatılarında ortak hafızadan doğarak kutsal bir işlevi bulunan karakterler/tipler, çok uzun ve bilinmeyen bir zamanda devam eden olaylar dizisini içeren büyü gücü ve figürlerle desteklenen kurgu, insanın evrensel ve metinlerarası ilgiyle değişim/dönüşüm sürecini sembolize eder. Anlatılarda mükemmel bir kahraman, karakterize edilme/çizilme bağlamıyla seçilen uygun bir figürdür ve kahraman kalıbıyla metinlerarası bir temadır. Başkahraman, anlatının özelliklerine göre kendisini ortaya koyan/yaratan kültürün özelliklerini taşımakla birlikte seçilmiş kimliğiyle evrensel bir imaj ve olayla kurgulanarak insanlığın tarihî kökenine/varoluşuna bağlanır. Bu sonuç metinlerarasılık ilgisiyle tüm toplumlarda ön plana çıkan kültür-aşırı bir değerdir. Ana/merkezî metin veya tema, geleneksel formuyla diğer metinlere aktarılır ve farklı coğrafyalarda aynı köken ve düşünceden doğan ilksel düşünüş formunu ifade eder. Metinlerarasılık, toplumlar arasındaki edebî ve kültürel etkileşimlerin sonucudur. Bir

söylem/ideal, başka bir metinde söylemleştirebilir/idealleştir. Metinlerarasılık ifadesi hem evrensel tema boyutuyla hem de yerellik taşıyan motif, tip vb. içeriğiyle ayırıcı ve bütünleştirici bir özelliktir. Sözlü kültürün aynı masal, hikâye, efsane gibi anlatılarda bölgeler, iller ve ülkeler şeklinde zengin varyantlarını/eş metinlerini ortaya koyması bu bağlamın sonucudur.

Kahraman arketipinde ortak özellikler, toplumların metinlerarası söylemlerini ifade eden kaynaştırma ve kültürelarasılık mevcuttur. Kahraman, tüm kültürlerde ortak değerlerin yarattığı ideal öznedir. Anlatım geleneğiyle başka anlatılara ve coğrafyalara aynı ideallerden yaratılmış kahramanlık aşamalarının aktarımı söz konusudur. Yüceltilmiş üstün erdemlere ve toplumun ideallerini gerçekleştiren bir kahramana öykünme vardır. Kahraman arketipinde başkişinin ait olduğu köklerin özellikleri, mitsel zamanın Tanrı kutu bağlamıyla işlevsel hale getirilir. Soylu bir aileden gelme, olağanüstü doğum, kutsal güçler tarafından korunma, kahramanlık gösterme, vatan ve/veya sevgili için yolculuğa çıkma erginlenerek ve zaferle dönme kahramanlık kalıbındaki ortak temalardır. Bu başlıklarla kahraman imajı geleneksel anlatıların değişmez figürüdür ve kültürler arasında ortak bir değer olması yönüyle metinlerarası bir özellik taşır.

“Kültürde semantik ve fonksiyonel güç merkezlerinden biri olarak dikkat çeken kahraman imgeleri mahiyeti itibarı ile kahraman arketipinden kaynaklanırlar. Yani belli bir olay, konu, motif vb. kahraman arketipinin duygusal enerjisi esasında düzenlenir; bu bazen metinde direk olarak somut kahraman (Koroğlu, Molla Nasreddin vs.) bazen ise kahramanlık konseptini ifade eden davranış ve anlam (bilgelik, fevkaledede güç-kuvvet, olağanüstü beden kuruluşu, yemeğe olan aşırı talep vs.) esasında somutlaşır. Her iki halde ‘kahramanlaştırmanın’ esasında duran mahiyet doğrudan doğruya kahramanlık ve onunla ilgili parametreleri kendinde evrensel şekilde yansıtan kahraman arketipi ile ilişkilidir.” (Guliyev, 2016: 396).

Kahramanlık teması, ideal özelliklerin ve tecrübenin yarattığı ortak bir figür olarak arketipsel bir imajdır. Bu ortak tema, sanatsal formlarda korunarak evrensel ve arketipik bir unsur şeklinde sürdürülür. Arketipler psikolojik, felsefik ve sosyolojik göstergelere sahiptir. İnsanın/kahramanın erginlenme yolculuğu, toplumun/milletin sosyolojik ve felsefik duyuş ve düşünüş biçimi kahramanlık arketipi bağlamıyla sunulur. Arketip ilk köken, ilk örnek anlamıyla mitsel ve dinsel bir kökten beslenir. Kahraman arketipinde Tanrısal kut, mitik bir kök olarak arkaik toplumun Tanrı algısıdır. Hükümdar/kahraman, bu gücü Tanrı’dan alır. Kahramanın macera boyunca Tanrısal gücün tezahürü kutsal güçlerden aldığı destek, kutun süreklilik anlamındaki mitolojik izlekleridir. Hükümdar, ideal insan/yönetici olarak halkını/toplumunu bir arada tutma erkini gösterir. Bu görev, atalar kültürünün verdiği kutsal bir roldür.

“Kültürün atalar veya tarihsel kişilikler veya daha genel bir ifadeyle kültürel kahramanlarla etkileşime sokulması, halk zihninde onların ‘gerçeklik’ kazanmasında önemli olmuştur. Bir mesleğin ortaya çıkışından herhangi bir şeyin icadına kadar hemen her alanda görülen ‘olgu, olay veya durumu belli bir kahramana dayandırma’ pratiği, kahraman ve bazen atalar kültürü içinde değerlendirilir. İnsanoğlunun maddî, manevî ve sosyal alanında etkili olup “istendik değerlere” sahip olan kahramanlar etrafında gelişen inanç ve uygulamaların kültleşmesi, kültürel kişilerin oluşmasında belirleyicidir. Yaratılıştan günümüze kadar olan süreçte, bazen ilahlar bazen de gerçek kişilere bağlanan birçok uygulamanın temelinde, büyük ihtimalle, insanoğlunun ‘köken arayışı’ yatmaktadır. Ben nereden geliyorum? Nasıl dünyaya geldim? Ben kimim? şeklinde başlayan ve devam eden en arkaik ve ilksel soruların felsefe tarihinin başlangıcını oluşturması tesadüften çok daha fazlasıdır. Bu türden yaratılışı sorgulayan soruların mitik dünyadaki cevaplarını köken mitlerinde bulabilmekteyiz. Bu bağlamda, özellikle kültürel bir kahraman olarak ataların söz konusu uygulamalara önemli bir temel sağladığını söyleyebiliriz.” (Yıldız, 2021: 193).

Ata kültürüne ait söylem olan kahramanlık, metinlerde alp tipiyle ezeli bir imgeye dönüşür. Kirmanşah Hikâyesi, alp tipinin şeceresini ortaya koyan eşzamanlılık ilgisiyle metinlerarası bir anlatıdır. Alp tipi, mitolojik devirden başlayan kahramanlık mitiyle ortak

bir ülkü olarak gidilen coğrafyalarda anlatıla gelerek ideolojik eşzamanlılık değerine ulaşır. “Mitler yalnızca Dünyanın, hayvanların, bitkilerin ve insanın kökenini anlatmakla kalmaz, ama aynı zamanda insanın bugün için de bulunduğu duruma gelmesine kadar olup biten bütün önemli olayları da anlatır.” (Eliade, 2001: 20). İnsanlık tarihine ait mitsel köken öncelenir. Kahraman mitinde insanlığın tarihi yüceltilmiş bir biyografi halindedir.

Metinlerdeki ortak motifler; aynı kültürel anlayıştan doğar ve bu bağlamda kahramanlık teması, coğrafi sınırları ortadan kaldırır. Türk halkının, göçebe yaşamın kültürünü de yeni coğrafyasına taşıma bilinci sayesinde atalar kültürüne ait değerler öncelenir. Kahramanların ismi değişse de Türk halk anlatılarında güçlü ve yenilmez ‘alp tipi’ betimlenir. Alplık imgesi, Türk kültürüne ait ‘eşzamanlılık doğasını’ ifade eder. Anlatılarda metinlerarasılık bir ifade şeklinde korunur. Toplumun/milletin psiko-sosyal yapısı kahraman arketipini yaratır ve insanlık tarihi bu durumu farklı coğrafya ve zaman dilimlerinde sonsuz bir tema olarak aktarmaya ve her metinde yeni bir ruhla yaşatmaya devam eder/etmiştir. Anlatılarda kahraman mitini temsil eden başkişi, mitsel ve dinsel bir tema olan kaostan kozmosa zıtlığı içinde başlangıçtaki ilksel öykünün kutsal gücü olur.

“Türk kahramanlık destanlarında yaratılan kahraman, aynı zamanda ideal düzenin sağlanması için mücadele eden bir tip olarak yer almaktadır. Kahramanın oluşumu, toplumun dünya-evreni algılayış şekliyle anlamlandırılmıştır. Kahramanların olağanüstü özellikler göstermesi, kutsal içi ya da kozmosun tezahürü olarak düşünülmelidir. Söz gelimi Oğuz Kağan’ın gökten gelen ve ağaçtan çıkan kızlarla evlenmesinin doğrudan tanrısal kimlikle donatılması söz konusudur. Toplumun kutsal etrafında şekillendirdiği mitik semboller dünyası, ideal bir kahramanın bünyesinde toplanmıştır. Türk destanlarında kahramanlığın inşası, anlatıcının yetiştiği sosyo-kültürel çevreyle ve destanın tarihi süreciyle değişim-dönüşüm geçirmiştir. Ancak anlatıcının bilinci, kahramanı toplumun en idealize edilmiş gerçeklikle donatılmasını sağlamıştır.” (Köse, 2021: 86).

Kaosu temsil eden başlangıçtaki kargaşa, tanrısal gücü sembolize eden kahraman arketipinin düzeni sağlamasıyla kozmosa ulaşır. Kozmosu sağlama görevi kahraman mitinin temsilcisi başkahramanın kutsal ve arketipik kökenli sonsuz görevidir. Mükemmel bir kahraman destan, halk hikâyesi, masal gibi halk anlatılarında iyi bir biyografik öykü bağlamıyla seçilen Tanrı kutuna uygun bir karakterdir. Bu sonuç metinlerarasılık ilgisiyle tüm metinlerde ve kültürlerde evrensel bir ideal olarak ön plana çıkan bir değerdir. Ana metin veya tema, geleneksel formuyla diğer metinlerde ve farklı kültürlerde benzer figürleri/biyografileri yeniden sonsuz kere yaratır. Anlatının başkahramanı aracılığıyla önemsenen kültürel değerler sunulur. Kahraman, anlatının özelliklerine göre kendisini ortaya koyan/yaratan kültürün özelliklerini taşır. “Arketipsel sembolizm bakımından kahraman, hepimizin içinde saklı duran, yalnızca bilinmeyi ve yaşama katılmayı bekleyen tanrısal yaratıcı ve kurtarıcı imgenin simgesidir.” (Campbell, 2010: 50). Kahraman arketipini doğuran form, kültürlerdeki zenginliğin sonucu oluşan kutsal kökenli ritüellerdir. Ritüeller, köklü medeniyet/toplum tarafından biyografik bir öyküyle yaratılan karakterlerin faaliyetidir. Önemsenen ve inanışları yansıtan ritüeller metinler aracılığıyla bir tipe/karaktere uygun hale getirilir. Ritüeller, kökene dönüş içeriğine sahiptir ve insanın kendi kökenine ulaşma arzusu dinsel ve mitsel özellikler gösteren metinleri doğurur. Mit ve mitoloji, kültürel olarak derin bir tarihe sahip toplumlarda doğar ve gelişir. Kahraman kalıbının örtüşen özellikleri kahraman arketipini evrensel bir zemine oturtur; macerada değişmeyen olaylar ve işlevsel kişilik özellikleri arketipik bir figürdür. Kahramanlar arasında biyografik aynılışma/benzeşme kahraman arketipinin metinlerarasılık işlevidir. Tanrı, yarı tanrı ve olağanüstü güçleri bulunan figürler/tipler, kahraman arketipinin ilksel formudur. Kahramanın hayatı, kökende belirlenmiş biyografik ve arketipik işlevlerle donatılmış ortak bir kahraman arketipini sembolize eden tipten doğar.

Kirmanşah Hikâyesi Türk kültürünün ortak hafızasının kodlarını taşıyan kahramanlık ve aşk konulu bir halk hikâyesidir. Kahraman arketipinin yüceltilmiş işleviyle doğum öncesinden başlayarak çizilen biyografik öykü soylu ve Tanrı kutunu taşıyan kahraman arketipinin özellikleridir. Bu şekildeki biyografik öykü, Türk kültüründe ve aynı zamanda Doğu ve Batı kaynaklı birçok destan, halk efsanesi ve hikâyelerinde görülür.

“Hikâyelerde kahraman, sadece âşık olarak içe dönük, kötümser, bedbin bir özellik kazanmaz. Tam tersi, kahramanın dışa dönük, mücadeleci karaktere büründüğü de görülmektedir. Konusu kahramanlık olan hikâyelerde âşık, âşıklık yeteneği yanında kahraman olarak alp tipine yaklaşır. Kahramanın bu özelliği kazanması doğumundan önce, doğum sırasında ya da doğumdan sonra gördüğü bir rüya ile olur. Kirmanşah'ın doğumundan sonra kahramanlık işaretleri görülür. Çocuk dört yaşına gelinceye kadar kimse onunla şaka bile yapamaz. Zira akranlarından çok güçlüdür. Dört yaşına geldiği zaman Hızır gelir ve çocuğa Kirmanşah adını verir. Hızır, çocuğun sırtını hiç kimsenin yere getiremeyeceğini ifade edip, Kirmanşah'ın kahramanlığıyla ilgili ipuçları verir. Kirmanşah on dört yaşına geldiğinde sınırsız ilme sahip olur. Gücü ve ilmiyle temayüz eden Kirmanşah, Yemen Padişahının kızını yener ve onu kendine seyis alır. Kirman Şah buraya kadar bir destan kahramanının gösterdiği beceriyi gösterir, Yemen padişahının kızını yenip kendi atına seyis yapmakla günde beş yüz yiğidin canını kurtarmış olur. Ancak hikâye kahramanının sadece fiziki gücü, yiğitliğiyle değil âşıklığıyla da temayüz etmesi gerekir. Kirmanşah ve Herat padişahının kızı Mahperi uykudayken pirlere toplanır, ayrı ayrı bade içirip ikisini de âşık ederler. Yiğit, âşık ve şair olan Kirmanşah, hikâye kahramanı kimliğini kazanır.” (Çetin, 2020: 172-173).

Kirmanşah özelde Türk halkının idealleştirilmiş alp tipini temsil eder; genelde ise evrensel bir tema olan kahraman arketipinin ana izleklerini taşır. Kirmanşah Hikâyesinde mitsel ve dinsel inanışlardan doğan yüceltilmiş kahraman; olağanüstü doğum, ad alma, kahramanlık, toplum için zafer kazanma ve ödülle topluma/memleketine dönme aşamalarıyla ortak özlemlerin işlevsel figürü olur. Kirmanşah, örnek kişiliğiyle güçlü, yiğit ve bilgi sahibi lider/kahraman olarak kutun ve törenin devamlılığını sağlar. Sınavlar, aydınlanma yolunda zafer kazanarak topluma değişimi/dönüşümü gösteren bir sürecin kahramanla özdeşleşmesidir. Kahraman, idealleştirilen değerlerin aktif öznesidir. Değişim/dönüşüm ruhsal erginlenme boyutuyla insanı kâmile dönüştürür.

“Sınavlar yolunda kendini bencillikten kurtarıp, aydınlanma yolunda zafere ulaşan kahramanın önemli görevi ve amacı, topluma dönüşmüş olarak geri dönmek ve topluma kaynaşarak yaşamdan aldığı dersi öğretmektir. Bu ders yukarıda da belirtildiği gibi tasavvufi anlamda okunup insan zihni ve ruhunun tüm sınırlarını cesaretle aşarak nefsinin zincirlerini kırmak ve en yüksek ideal noktada yani kâmil insan noktasında varlık sebebinin kavrayıp yeniden doğuşunu sağlamaktır, şeklinde belirlenebilir. Hikâyede dikkati çeken bir başka hususun ise metinlerarasılık olduğu görülmektedir. Anlatıcı, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Süleyman ile Hühüd kuşu arasında geçen olayı 'anlatı içinde anlatı' tekniği ve 'indirgeme' yöntemiyle bir alt metin olarak yeniden kurgulamış, olayı ve kahramanları değiştirip dönüştürerek ana metnin içerisine bir iç anlatı şeklinde yerleştirmiştir.” (Aksoy, 2012: 192).

Hikâyenin genelinde Türk geleneksel anlatı kahramanını temsil eden Kirmanşah, güçlü fiziksel yapısı ve ruhsal enerjisiyle temalarda ortak bir figür olan kahraman arketipinin temsilcisidir. Kahraman arketipinde mitsel gelenekten beslenen motifler, temel olarak anlatıya yansır. Kirmanşah Hikâyesinde evrenin başlangıcındaki kaosu temsil eden kargaşa durumu kahramanlık arketipinin düzeni sağlamasıyla kozmosa ulaşır. Kahramanlık merkezli seçilen izlekte kahraman figürü için seçilen başkişinin macerası; mitsel dönemden izler taşıyan soyluluk, hükümdarlık vasfı, olağanüstü doğum, erginlenme yolculuğuyla sunulan ritüeller, eşini hak etme, zafer kazanma/düşmanlarını bozguna uğratma ve vatanına yurduna dönüşle maceranın sona ermesi evrensel bir tema içerir. Kahraman, Güneş miti ve hükümdar sembolüyle toplumun/milletin aydınlanmasını sembolize eden bir değerdir. Tüm kültürler kaosu kozmosa ulaşmasında Güneşi sembol eden bir kahraman figürünü keşfetmişlerdir. “Aynı sebepten, çoğu kahraman güneş nitelikleri ile vasıflandırılır ve onların büyük kişiliklerinin doğduğu an aydınlanma olarak bilinir.” (Jung, 2015b: 213). Kahraman miti, ortak özlemi ve köken mitine bağlanan aydınlığa ve toplumsal erginlenmeye işaret eder.

Kültürler arası bir bağlamla toplumlar; soyluluk, Tanrısal kut, olağanüstü güç ve/veya düşmanlara karşı ahlakî ölçütlerle yapılan mücadele ve zaferle dönüş şeklindeki temel izlekleri anlatılarda korur. Bu sonuç kahraman arketipinin Kirmanşah Hikâyesinde ve evrensel olarak diğer anlatılardaki metinlerarası temel ilkeleridir.

Sonuç

Kahraman arketipi, tüm toplumların kültürel belleklerinde korunan metinlerarası bir göstergedir. Lord Raglan'ın 'Geleneksel kahraman kalıbı' kahramanların biyografik öykülerine göre düzenlenmiş bir modeldir. Geleneksel kahraman kalıbında tüm kültürlerde önemsenen soylu bir aileden gelme, tanrısal kutun göstergesi olan olağanüstü doğum, büyük kahramanlıklar gösterme, milleti/toplumu temsil etme, sevgilisini/prensesini alarak yurduna dönme ve hükümdar olma özellikleri büyük ölçüde kahraman arketipine ait mitsel kökeni yansıtır. Bu kalıpta belirlenen ve kahramanın değişmeyen biyografisi, metinlerarası ilişki bağlamında evrensel bir imaj olan kahraman arketipinin özelliklerini taşır. Tüm kahramanlara uyan ortak bir kalıp bulmak güçleşirken temel işlevleri mitsel ve dinsel inanışlardan beslenen kahraman arketipi daha uygun bir model olarak anlam kazanır. Metinlerarası ilişki/gösterge 'değiştirerek alma' olgusunu taşır; bu anlama bağlı olarak anlatılar arasında tema, motif ve kahraman kalıbı gibi ortaklıklar görülür. Kahraman arketipinde metinlerarası ilgiyle anlatılarda aynı özelliklerle donatılmış bir kahraman modeli kültürel farklılıklara rağmen evrensel ve ortak bir figürdür. Kahraman arketipi, tanrısal gücün ve güneş mitinin karşılığı olarak diğer arketiplerin varlık sebebidir. Arketipler, benzer düşünce ve tecrübelerin sonucu olarak kültürler arasındaki ortaklıkla aynı işlevde kullanılan metinlerarası bir değerdir. Bu bağlamda Kirmanşah Hikâyesinin kahramanlık arketipinin evrensel normlarla oluşan temel özelliklerini taşıdığı görülür. Uymayan/bulunmayan basamaklar kültürel özelliklerin ve inanış sisteminin etkisinin sonucudur. Kirmanşah Hikâyesi, yirmi iki alt başlıktan oluşan Lord Raglan'ın kahraman kalıbına göre incelenmiş, on üçüncü basamaktan sonra olay örgüsünün devam etmediği, kahramanın sevdiği kızı alarak yurduna dönmesiyle hikâyenin sonuçlandığı görülmüştür. Konusu kahramanlık olan Türk destanları ve halk hikâyeleri genel olarak bu şekilde bir olay örgüsünden oluşur. Türk kültürünün inanış ve geleneklerinden beslenen kahramanın biyografisi mitsel ve dinsel bir kökten beslenen soylu ve erdemli kahramanın özellikleriyle metinlerarası bir temadır. Kirmanşah Hikâyesinde kahramanın yolculuğu ve kahraman arketipiyle oluşan metinlerarası izlek; hatırlatma ve koruma bağlamıyla önemsenen kültürel bellek değerlerini sembolize eder. Kahraman arketipinde kült haline gelen ve metinlerarasılık ilgisini taşıyan üstün ve yüceltilmiş bir biyografi seçilir. Kirmanşah Hikâyesi hem diğer toplumlara hem de Türk kültürüne ait kahramanın biyografisini aktarması açısından metinlerarası bir bağlam taşır. Kahraman arketipi ve kahramanlık izleği, köklü kültürlerin sanatsal ilhamla şekillenen dinsel/mitsel inanışlarının ve insanlığın ortak tecrübelerinin sonucudur. Kahramanın seçilmiş biyografisi, kültürel kodlar ve macera aşamaları ortak imgelerdir.

Kaynakça

- AKSOY, Erol (2012). "İmtihanlar Zinciri Bağlamında Kirmanşah, Yeniden Doğum ve Metinlerarasılık", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 7 (1), s. 181-192.
- AKTAŞ, Erhan (2014). "Lord Raglan'ın Kahraman Kalıbı ve Alp Han Orba", *Siberian Studies (SAD)*, S. 2 (4), s. 13-30.
- AKTULUM, Kubilay (1999). *Metinlerarası İlişkiler*. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- AKTULUM, Kubilay (2004). *Parçalılık/Metinlerarasılık*. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- AKTULUM, Kubilay (2018). "Metinlerarasılık Görüngüsünde Gerçeklik ya da Metnin Göndergeselliği", *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 85, s. 233-256.

- ALPTEKİN, Ali Berat (1999). *Kirmanşah Hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- BAKIRCIOĞLU, Rasim (2012). *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- CAMPBELL, Joseph (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ÇETİN, İsmet (2020). *Türk Halk Hikâyeciliği/Türkiye Sahası*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- ELIADE, Mircea (2001). *Mitlerin Özellikleri*. (çev. Sema Rıfat). İstanbul: Om Yayınevi.
- GÖKERİ, A. İpek (1979). *Arketiplere Dayanan Yeni Bir İnceleme Yönteminin Tanıtılarak İngiliz ve Türk Edebiyatında Bazı Romans ve Epik Niteliğinde Yapıtlara Uygulanması*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- GULIYEV, Hikmet (2016). “Türk Kültüründe Kahraman Arketipinin İki Yüzü: Köroğlu ve Molla Nasrettin”, *VI. Uluslararası Köroğlu ve Türk Dünyası Destan Kahramanları Bildiri Kitabı*. (ed. Azize Aktaş Yasa, Faruk Öztürk). s. 393-406.
- INDICK, William (2011). *Senaryo Yazarları İçin Psikoloji*. (çev. Ertan Yılmaz-Yeliz Karaarslan). İstanbul: Agora Kitapları.
- JUNG, Carl Gustav (2004). *Eşzamanlılık: Nedensellik Dışı Bağlayıcı Bir İlke*. (çev. Levent Özşar). İstanbul: Biblos Yayınları.
- JUNG, Carl Gustav (2015a). *Maskülen Erilliğin Farklı Yüzleri*. (çev. Didem Gamze Erdinç). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- JUNG, Carl Gustav (2015b). *Kişiliğin Gelişimi*. (çev. Duygu Olgaç). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- KÖSE, Serkan (2021). *Türk Destanlarında Kaos ve Kozmos*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- PEARSON, Carol S. (2003). *İçimizdeki Kahraman*. İstanbul: Akaşa Yayınları.
- RAGLAN, Lord (2003). “Geleneksel Kahraman” (çev. Metin Ekici), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Millî Folklor Yayınları, s. 277-303.
- STEVENS, Anthony (1999). *Jung*. (çev. Ayda Çayır). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- ŞENOCAK, Ebru (2009). “Köroğlu Destanı’nda Simgesel Değerler,” *21. Yüzyılda Köroğlu ve Bolu Araştırmaları, Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Bolu: BAMER Yayınları, s. 618-635.
- ŞENOCAK, Ebru (2014). “Metinler Arası İlişki Açısından Defne Ağacı Efsanesi”, *Prof. Dr. Ali Çelik Armağanı*. (ed. Cengiz Gökşen). Ankara: Akçağ Yayınları, s. 479-492.
- TUNA Turhan, Sibel (2018). “Lord Raglan’ın Geleneksel Kahraman Kalıbı’ndan Hareketle ‘Maaday Kara’ Destanında Eski Türk Kültüründen İzler”, *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, S. 1(2), s. 207 -219.
- YILDIZ Altın, Kübra (2021). *Türk Kültüründe Atalar Kültü*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiş(ler)dir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir/gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvurulmuş herhangi bir kişi bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu çalışma Xxxxxx Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlanan Aaaaa Aaaaa Aaaa adlı doktora tezinden üretilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgments: There is no person whose support or ideas are consulted during the research and writing of the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author's Note: This study was produced from the doctoral thesis titled *Aaaaa Aaaaa Aaaa* completed at Xxxxxxx University, Institute of Social Sciences.

Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.
